

ЕВОЛЮЦИЯТА НА ЧОВЕКА

Според известните палеонтологични данни еволюцията на човека се разделя на следните етапи:

1. Предшественик на човека (прачовек) — австралопитек.
2. Най-древен човек — архантроп. Известни са две последователни фази в еволюцията на архантропа:
  - а) сръчен човек (Хомо хабилис);
  - б) изправен човек (Хомо еректус).
3. Древен човек — палеоантроп.
4. Съвременен човек — неантроп.

Австралопитеки. Останки от австралопитеки са открити на различни места в Африка — Етиопия, Танзания, Кения, Южна Африка. Устройството на долните крайници и таза показва, че австралопитеките ходели на два крака. Ръстът им е средно 120 ст. Черепната кухина е с обем 450—700 ст³. При тях настъпват промени в черепа — частта му, която е разположена над очните кухини, е по-голяма в сравнение с горилата, шимпанзето и орангутана. Устройството на долната челюст и зъбите са сходни със следващите хоминиди. Австралопитеките живеели на големи групи. Изхранвали се с лов и събиращество. Храната им се състояла от плодове, семена, а също и сурово месо. Сечивата, с които си служели, били остри камъни, кости, рога и зъби от животни.

Архантроп.

Първата фаза в еволюцията на архантропа е **Хомо хабилис**. Появил се преди 4—6 млн. г. в Източна Африка. Ръстът му е 150 ст. Обемът на черепната кухина е 800 ст³. Черепът се характеризира с някои прогресивни белези — например скъсяване на предно-задния размер. Хомо хабилис живеели на групи. Изхранвали се с лов и събиращество. В близост до останки на Хомо хабилис са открити първите примитивно изработени сечива — например изострени камъни. Изработването на сечива от представителите на Хомо хабилис е събитие с ключово значение в хода на антропогенезата.

Хомо еректус е възникнал преди 1—2 млн. г. в Африка, откъдето мигрирал в Азия и Европа. Съществувал е до преди 200 000 г. Към Хомо еректус се отнасят питекантропът, синантропът и хайделбергският човек. Характерните им белези са

следните: обемът на черепната кухина се увеличавал прогресивно от 900 ст3 до 1200 ст3; челният мозъков дял е разположен над очните кухини; в сравнение с австралопитека лицевият череп е с относително по-малки размери от мозъковия череп; по форма и размери зъбите са по-близки до зъбите на съвременния човек, отколкото на австралопитека; размерът и пропорциите на костите на крайниците са аналогични с тези на съвременния човек. Ръстът е около 170 ст. Способността да изработват каменни сечива се усъвършенствала при Хомо еректус. Живеели на групи, в които съществували примитивни колективни дейности. Мъжете например обединявали усилията си при ловуване. Общували помежду си със звукови сигнали.

Синатропът и хайделбергският човек използвали огъня.

Появата на архантропите е важен етап в еволюцията на **хоминидите**. Техният ареал на разпространение се разширява значително и обхваща райони в умерените географски ширини. Промените, свързани с приспособяването към климата в умерения пояс, ускорили човешката еволюция.

Палеоантроп (неандерта-лец). Възникнал преди 200—300 хил. г. и е съществувал до преди 28 хил. г. Черепът при него е масивен, с изразени над-очни дъги. Обемът на черепната кухина е 1400—1500 ст3. РЪСТЪТ е сравнително нисък — 160 ст. Все още липсва двойната S-образна извивка на гръбначния стълб. Скелети на палеоантропи са открити на различни места в Африка, Азия и Европа, което говори за повсеместното им разселване. То започнало преди 100 хил. г. и приключило преди 60 хил. г. **Палеоантропите**, които населявали райони с по-студен климат, живеели в пещери. Изработвали разнообразни каменни сечива — ножове, резци, накрайници на копия и др. Формирали групи от няколко десетки души, в които съществувала първобитна обществена организация. Жените отглеждали децата, събирали плодове и семена и се грижели за жилището и огъня. Мъжете ходели колективно на лов и убивали едри животни. Използвали-огъня за приготвяне на храна, за отопление и за предпазване от хищници. В тасовия апарат на палеоантропа настъпили промени, които позволили да бъдат произнасяни голяма част от звуците на речта. В общуването помежду им възникнали наченки на членоразделна реч.

Неоантроп (Хомо сапиенс, кромавьонски човек). Възникнал е преди 40 хил. г. Обемът на черепната му кухина достига 1600 ст3, а ръстът — 180 ст. Скелетът притежава всички характерни особености на съвременните хора. За общуването помежду си неоантропите използвали членоразделна реч. Постепенно започват да се

формират обществени отношения. За изхранването си освен с лов, риболов и събиращество неантропът започнал да се занимава с примитивно земеделие. Преди 15 хил. г. в Азия той започнал да засява семена от житни растения, сред които особено важен бил оризът. Постепенно неантропът започнал да опитомява диви животни и да ги отглежда. Преминването от присвояващи форми на дейност (лов, риболов и събиращество) към произвеждащи дейности (земеделие, животновъдство) е друго важно събитие в антропогенезата.

С развитието на материалната култура постепенно започнало и развитието на духовната култура. Възникнал художествен усет и необходимост от художествена изява. Неин израз са откритите пещерни скални рисунки на животни и ловни сцени, както и скулптурните изображения на животни и женски тела. Развитието на материалната култура позволило на човека да се приспособи към разнообразните условия на околната среда. Човекът започнал да завладява все нови и нови територии. Заселването на американския континент например започнало преди 28 хил. г. и продължило около 3000 г., докато между Азия и Америка съществувала сухоземна връзка. Тази връзка се образувала отново преди 14 хил. г. и просъществувала 6000 г. Тогава се осъществила втората вълна на заселване на Америка по суша.

След възникването на земеделието в Близкия изток преди 10 хил. г. земеделците започнали да се разселват на запад с темп, приблизително 1 километър на година, и накрая се установили в цяла Европа. Тези първи земеделци постепенно изместили местните номади ловци.

Така преди 10—12 хил. г. възникнал днешният разумен човек — Хомо сапиенс реценс.

С появата му завършва палеонтологичната история на човека и започва историята на човечеството (2.34.).